

Universitätsbibliothek Wuppertal

Aeli Donati qvod fertvr commentvm Terenti

Evgraphi commentvm continens

Donatus, Aelius

Lipsiae, 1908

Andria III

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1594)

526 QVIS EVM AB ILLA EXTRAXIT NISI EGO. — 46 PARVI PENDO
id est contemno.

3.

533 1 IVBEO CHREMETEM haec scaena petitionem habet, quippe Simo petiturus redit ad Chremetem, ut filiam suam det filio coniugem. hic utique qualitatis est et deliberatiuae forma [‘iubeo’ inquit ‘Chremetem’ id est uolo, ut Virgilius (*Aen. V 386*) ‘reddique uiro promissa iuebant’]. conuenit et Chremes certa et ipse ratione compulsus: oportuerat enim Chremetem de Pamphilo esse sollicitum, quippe qui prior uenerat, ut nuptias ei polliceretur. non ergo sine coniectura esse debuerat, qui opera, quae ad Pamphilum pertinerent, uel argumentis uel rumore cognosceret. nam illum habere meretricem amicam inde Chremes cognouerat, siquidem (*I 1, 117—118*) ‘uenit Chremes ad me clamitans indignum facinus comperisse’. sed etiam nunc, cum Simo nuptias praepararet, falsas quidem, ueri rumor fuit, quo debuit Chremes compelli in dispersum causae, et ipse ad Simonem uenit. denique ita se inuicem quaerere compelluntur, ille ut roget filio nuptias, hic ut insaniam Simonis admiratus quaerat e Simone, cur nuptiae esse dicantur. adicit ergo Chremes

2 ALIQVOT ME ADIERVNT EX TE QVI AVDITVM AIEBANT: unde pulcherri-
mum argumentum dedit, ut non iam rumor sit sed paene

1 abstraxit *Ter.* | PARVI — contemno *secl.?* || 3 IVBEO CHREMETEM] Nunc cremem *L* (= *III 2, 47*), *om. VS* || 4 petiturus redit *Schoell*: rediturus (redd- *L*) β, redit α (redit *olim sser.*) || 5 <eius> filio α || 6 forma *Lindenbr.*: -mae *codd.* | iubeo — id est (*om. LG*) uolo (*om. G*) — uiro (*B, om. rell.*) — iuebant (-bat *codd.*) *secl. W.* ut *interpol.* (*cf. Don.*) || 8 ipse *Gerstenb.*: ipsa *codd.* || 10 nuptias post polliceretur α || 11 operā *LGVS* || 12 pertineret *L* α || 14 fort. siquidem <Simo dixit> || 16 <et> falsas *codd.* | ueri<que> *codd.*, *corr. Lindenbr.* || 18 et] sed α || <prae>uenit α || 21 aliquot <inquit> α

- neritas, ex quo ab ipso Simone auditum esse dicebant:*
- HODIE inquit FILIAM MEAM NVBERE TVO GNATO.* sed Simo
- 536 petit audientiam eius. et principium deliberatiuae: **4** AV-
- 538 *SCVLTA inquit ET QVID EGOMET TE VELIM ET QVOD TV QVAE-*
- 538 *RIS SCIES.* deinde incipit ipsa petitio: primo a precibus **6** PER ⁵
- 542 *EGO TE DEOS ORO ET NOSTRAM AMICITIAM CHREME,* deinde
- 542 ab ipsa petitione **10** *ATQVE ITA VT NVPTIAE FVERANT FV-*
- 546 *TVRAE FIANI.** hic responsio datur ab utili **14** *SI IN*
- REM EST VTRIQVE VT FIANI ACCERSI IVBE.** quam quidem
- rem in quaestionis loco positam dissimulat senex et fieri posse* ¹⁰
- 552 *conicit dicendo* **20** *IRAE SVNT INTER GLYCERIVM ET GNATVM,*
- ut contulisse uideatur 'tametsi inutiles nuptiae sunt, tamen*
- occasio est, ut utiles esse possint'. at ipsum posse negat*
- Chremes, siquidem amore constrictus numquam poterit ad*
- 564 *nuptias copulari.** [**32** *QVI SCIS ERGO ISTVC NISI PERICVLVM* ¹⁵
- FECERIS* 'periculum' temptamentum, ut Cicero (*divin. in*
- Caec. 8, 27*) 'quando tu tui periculum fecisti?' item ipse

α * [1] et indignationis partes exsequendo ait *VISO TVN' AN ILLI*

INSANIANI.

* [8] et pulcherrima (-me *VS*) insinuatione usus est, quia in

admirabili genere causae turpitudine auditori persuasa

fuerat.

* [9] postea, quia amicorum omnia sunt communia, mutat per-

sonas et pro eo in quo offenditur illum quem diligit

interponit.

- 555 * [15] **23** *AMANTIVM IRAE* hoc argumento usus ex amore refutat
- superiora dicens quod amantes post (*W.*, per *codd.*) iram
- reconciliati numquam se deserunt, si se ante perfecte
- amauerunt. a consequenti quid fieri possit prouidens
- 556 praecedere temptat dicens **24** *DVM TEMPVS EST* (datur *Ter.*).
- et per characterismon (*car-codd.*), id est informationem
- 561 futurorum, quid consequens sit dicit ab utili. **29** *CHREME*
- 564 *autem uocatiuus graecus est. — 32* *NEQVE ME PERPETI*
- in quem filia semper remoueret crimen.*

1 ex quo *W.*: ex qua β , quam α | auditam α || 3 eius

om. S | et <est>? || 7 ad ipsam α | petitionē *L* α || 8 hic *om.*

F || 10 in *om. F* || 11 conicit *W.*: dicit *codd.* || 15 *QVI* — litteris

secl. W., cf. *Don.* | ERGO *om. \beta* || 16 <hoc (*om. \alpha*) est> tempta-

mentum α *G* || 17 ipse <in Eunucho> α

(Eun. III 2, 23) 'fac periculum in litteris'*.] *his partibus utilitatis et honestatis compulsus Chremes qui negauerat filiam Pamphilo traditurum, et amicitiae ratione et conditione utilitatis impulsus promittit se filiam traditurum*

- 572 **40** QUID ISTIC SI ITA ISTVC ANIMVM INDVXISTI ESSE VTILE 5
 NOLO TIBI VLLVM COMMODVM IN ME CLAVDIER VT SEMPER
 MAXIME FECI hoc est plurimum dilexi et maximum habui. —
- 575 **43** DISCORDARE INTER SE hoc est discordes esse. hanc
 rem cum quaesisset, ut veri simile diceret, *potius dixit hoc sese a Dauo audisse**, qui *eorum intimus uidetur esse* 10
consiliis. atque ut uerum consilium Chremeti possit ostendere, et ipsum Dauum euocat foras.

- 566 α^* [1] et est palinlogia, quae fit quando nomen repetitum uehementius significat, ut **34** AT ISTVC PERICVLVM; nam istud nomen per metonymiam (methonom- *B'VS*) dictum est, quia in periculis multa temptamus. dixit hoc tamen ab inhonesto per definitionis speciem, quae dicitur poiotes (-des *codd.*). — **36** SI EVENIAT DISCESSIO id est: si fiat diuortium, nam QVOD DI PROHIBEANT parenthesis est. —
- 568 **37** QVOT COMMODITATES VIDE brachylogia (brachiol- *codd.*) est, quae fit, cum plura paucis complectimur. et post per ephexegesin (ef- *codd.*) ait quae sint 'commoditates' id est utilitates: **38** PRINCIPIO FILIVM. deinde sequitur zeu(g)ma **42** MERITO TE SEMPER. hic quoque est aetiologia (aeth- *codd.*), id est causae redditio; nam praemisso 'nolo tibi ullum commodum in me claudi' reddita est causa, cur magni faciat. et est 'magni (maximi *B'*) facio' (id *eras. in V*) plurimum diligo.
- 576 α^* [10] **44** QVI INQUIT INTIMVS EST EORVM CONSILII id est symmistes (simmistes *codd.*) et consecretalis. — **47** HEVS aduerbium est uocandi. — **48** ECCVM uero pronomen est, id est ecce eum. — ADEO quoque nunc est certe.

4.

- 580 **1** AD TE IBAM CVR VXOR NON ACCERSITVR haec scaena gratiarum actionem tenet, quod seruus consilia domini

2 honestis *G*, -ti *F* || 4 promisit *F* || 9 uero *BVS* | dicit post audisse α | se α

- non fallat. hic tantummodo qualitas est status, <ut> in omnibus actionibus gratiarum. *atqui hic dominus cum gratias seruo suo agit*, tunc et consilium suum de nuptiis
- 587 quod fuerit confitetur. *dicit itaque* 8 NON FVERANT NVP-
TIAE FVTVRAE,* *quamquam hoc antea intellexerat seruus.* 5
exponit et causam consilii sui SED EA CAUSA SIMVLAVI*
VOS VT PERTEMPTAREM. *deinde subiungit quid egerit, quod
conuenerit Chremem et exorauerit, ut filio tradat uxorem.**
tunc primum intelligit Dauus se malum dedisse Pamphilo
consilium*, *ut patri polliceretur se uxorem esse ducturum.* 10
- 593 — 14 OPTIME INQVAM FACTVM quoniam audito consilio
senis seruus dixerat 'occeidi', interrogatus a sene rursus
quid dixisset, ab ea parte coepit, quae ab eadem littera
sumpsisset exordium, ne alium sonum uocis senex cum au-
disset, facile reuinceret seruum uerba mutantem. ita cum 15
dixisset supra 'occeidi', interrogatus 'optime inquam factum'

- 582 α* [5] nam antea dixerat quo (quod B) corrigeret illum 3 TMYI
NE FACERES QVOD VVLGVS SERVORVM SOLET siquidem 'uulgvus'
583 dixit pro multitudine 4 VT ME DELVDERES PROPTEREA QVOD
AMAT FILIVS, ubi pulcherrime aetiologiam (aeth- *codd.*)
expressit EGON ISTVC, qua (quo BVS) grauitate (-tas SV²)
pronuntiationis, ut in ironia (yr- *vel hir- codd.*) fieri
solet, ille se absoluit, unde dominus ei iam credit.
- * [6] siquidem simulamus ignota, dissimulamus nota
(= *Serv. ad Aen. I 516*).
- * [8] 10 VAH interiectio est ex affectu admirantis uel indi-
gnantis.
- * [10] dum ante uolens probare Simo filium simulauerit, nunc
iam ex eius consensu pro ueris nuptiis Chremem con-
uenerit.

1 qualitatis α | ut *add. W.* || 2 gratiarum actionibus α |
atque? | dominus *post* 3 et α || 3 ait LF | de nuptiis *post*
quod α || 6 SED — SIMVLAVI *ante* et exponit (*sic* α) — sui α |
CAVSA] gratia α (= *Ter.*) | SIMVLAVI] al. (alii S) sic malui *add. α*,
al. simulauit (*ante* SIM-) *add. L* || 8 chremem L, -metem F ||
9 <Numnam perimus.> tunc α || 11 OPTIME — 15 seruum] cf.
Bruns ad h. l. || 13 ab ea] a α || 14 sumit α | alium (altum
LF) β (*Bruns*), alterum α || 15 ita] igitur α || 16 interrogatus
<iterum> α

<respondit>: ab una namque littera utrumque incipit uerbum.* *nuntiatis igitur ueris nuptiis subiungitur adhortatio, ut perseueret filium Dauus corrigere, ne adhuc animus amore meretricis impeditus facile nuptias et patris consilium contemnat. suggerit et ex ea re facultatem,* 5

- 597 quod dixit **18** *POTEST NVNC DVM ANIMVS IRRITATVS EST*
 598 *hoc est: de iniuriis animus prouocatus est. — 19* *MIRVM NI*
DOMI EST callide interrogauerat senex, ubi esset Pamphilus,
sed callidius respondit Dauus dicendo 'mirum ni domi est':
ex hoc enim declarat non esse illum apud meretricem. 10
ideo mirandum est, si non domi est.* remansit seruus
cognito consilio domini et secum loquitur se iam esse
periturum, quod euentus aliter ceciderit quam ipse con-
silium non recta calliditate susceperit.* ita secum loquitur
haec, et hic est allocutio habens quid metuat et quid uelit. 15
 601 *nam quid metuat, hoc est 22* *NIHIL PRECI LOCI RELICTVM*
IAM PERTVRBAVI OMNIA, nihil ergo causae est, 'quin in

- 596 *^[2] **17** *EGO VERO SOLVS hae interruptiones in Terentio saepius positae ita sunt suspendendae, ut series orationis tenorem suum usque ad ultimum seruet, sicut hic.*
 599 *^[11] **20** *DICAM ITIDEM id est similiter. et est aduerbium qualitatis.*
 601 *^[14] et prius quid metuat (-it *BB'V*) **22** *NIHIL PRECI EST (est precii <loci> S) RELICTVM etc., in quibus hypozeuxis (ypozeusis *codd.*) est; post quid uelit 27* *VTINAM MIHI ESSET ALIQVID HIC. antiqui declinabant prex precis, unde remansit in usu accusatiuus et ablatiuis in singularitate. 'astutia' 'scelus' 'malum' et reliqua talia interiectiones sunt dolentis aut irascentis, quando ita ponuntur.*

1 respondit *add. W.* | ab *om. β* | namque *G*, nam *LF*, (*ante ab*) *α* || 2 uerbis (*del. et ueris adscr. F*) *codd.* || 4 <pu-dore> amore *G* || 5 consilium] imperium *F* | ea *om. LG* || 6 potes *F* (= *Ter.*) || 8 esset] est et *L*, est *G* || 9 calidus *G*, cal.... *L* | respondit dauus dicendo *F*, respredicendo (*sscr. rādo m. 2*) *G*, dauu⁹ dauu⁹ dicendo *L* || 11 <Nullus sum.> remansit *F* || 12 cognito] cogitato (-tatio *L*, -tat de *G*) *β* | et *om. β* || 15 allocutio *Gerstenb.*: obl- *codd.* || 16 num *LG* | nihil <est> *F* (= *Ter.*).

pistrinum recta proficiscar uia; quid uelit, illo uersu de-
 606 *clarauit* 27 *VTINAM MIHI ESSET HIC ALIQUID QVO ME PRAE-*
CIPITEM DAREM.

5.

- 607 1 *VBI ILLIC EST SCELVS QVI ME PERDIDIT* haec scaena
 controuersiam tenet talem: Dauus arbitratus falsas nup- 5
 tias consilium dedit domino, ut promitteret se uxorem
 esse ducturum; sed Simo exorauit socerum, ille se filiam
 daturum esse promisit; fit reus Dauus, quod decepti do-
 minum. hic status est qualitas uenialis, in qua, etsi de
 praeterito tempore uidetur esse deceptus, docet nihilo- 10
 minus se ad futurum *posse* prouidere. est igitur accusa-
 tio *haec* 'ubi illic est scelus, qui me perdidit?', quamquam
 conquestio in principio collocata auget crimen, quod dicit
 iure sibi ista obtigisse, quod serui consilio usus in peri-
 culo sit* *et non sua sibi sententia ingenioque subuenerit.* 15
 609 — 3 *FORTVNAS MEAS COMMISISSE FVTILI* leui seruo. —
 610 4 *PRETIVM OB STVLTIAM FERO* hoc est meritum atque
 poenam. Virgilius (*Aen. IX 232*) 'rem magnam preti-
 umque morae' et (*Aen. XII 351—52*) 'illum Tydides

α*[15] unde indignando superius 'ubi est?' figura erotema est,
 id est interrogatio. non nominatim exprimendo, sed de-
 finiendo ait 'qui me perdidit'. — 2 *NULLI CONSILII* nomina,
 608 quae moderni ponunt inter pronomina, nullus totus
 solus et similia, declinantur nullus nullius et nul-
 609 lus nulli et reliqua similiter. — 3 *FVTILI* id est leui
 (inani S) et uano.

1 uersus L, om. G | declarari L || 6 domino] pamphilo α |
 promitteret — ducturum] annueret patri α || 7 sed] unde α |
 Simo F, om. LG; ille α | ille] qui α || 8 promisit ante filiam α ||
 9 etsi] et LF || 11 se (sed LF) ad futurum (aff- FG) β, se
 de futuro α || 13 collocatu L, -tur G | crimen] eŕm G ||
 14 contigisse F, -tingere G | sit in periculis α || 17 *PRETIVM*] praem-
 ium *codd.*

- 611 alio pro talibus ausis affecit pretio'.* — 5 POST HAEC INCOLVEM SAT SCIO FORE ME NVNC SI HOC DEVITO MALVM facile me intelligo, inquit, incolumem esse futuro tempore, si hoc malum quod praesens est evitauero. Pamphilus modo deliberans quaerit quid faciat, an neget hoc quod iam promiserat. sed est forma non plenae deliberatiuae et propterea diuisiones integras non habet. at postquam Dauum conspexit, continuo proponit quaestionem et crimen intendit 10 EHO DVM BONE VIR* QUID AGIS ME TVIS VIDES CONSILII IMPEDITVM ESSE. haec accusatio tota est. at 10 contra ille nec se defendit nec purgat, sed spem tantummodo pollicetur 11 AT IAM EXPEDIAM* hoc est: impeditum te soluam. — 12 FURCIFER in seruos istud saepe conuicium dicitur, quod, cum addicuntur poenae, furcam ex materia qualibet factam ligatam collo sustinent. ut Cicero 15 (pro Deiot. 9, 26) 'quid deinde? furcifer quo progreditur?' 621 — 15 AN NON DIXI HOC FUTVRVM supra (II 3, 11) enim, cum Dauus hortaretur Pamphilum, ut promitteret se ducturum uxorem, dixerat 'ex ea re quid fiat uide' et respondit Pamphilus 'ut ab illa excludar, haec concludar'. hoc 20 ergo dixit iam ante se dixisse. — QUID MERITVS CRUCEM semper pietas commouetur iratis, si illi, qui in crimine constituti sunt, se poenam meritos esse fateantur. idcirco adiecit seruus 'cruce'. et ab Atheniensibus haec lex fuerat constituta, uti damnatis poenae proponerentur, ut 25

α* [1] INVLTVM ID NVMQVAM AVFERET id est impune numquam feret, id est poenam sustinebit. — 5 POSTHAC (haec B') INCOLVEM id est sanum. — SI DEVITO HOC MALVM quod imminet mihi a Pamphilo.

* [9] 'bone' antiphrasis (-frasis *codd.*) est.

* [12] ubi est paronomasia (paran- VS).

4 Pamphilus <uero> G | deliberationis (-nem G) β || 5 hoc F, hic *rell.* || 9 DVM *om.* L || 11 nec 1.] ne LF | se *om.* α | defendat L, dat F | nec 2.] non β || 14 adducuntur β | ex *om.* β || 15 ut <et> FG || 19 et respondit Pamphilus] ubi ait α || 21 commertus α || 24 ab *om.* F (*recte?*) || 25 constituta *om.* β | ut FG

eligerent quam uellent, et si leuiorem eligerent, grauiore
 624 afficiebantur. — 18 NAMQVE HOC TEMPVS PRAECAVERE
 MIHI ME HAVD TE VLCISCI SINIT in periculo *namque* posito
 prior est cura prospiciendi quam uindicandi. inde etiam
 Neptunus cum mare cerneret esse turbatum 'sed motos 5
 praestat componere fluctus: post mihi non simili poena
 commissa luetis' (*Verg. Aen. I 135—36*)*

α* [7] et dicimus ulciscor aduersarium, id est ultionem
 capio de aduersario (*finis comm. Andr. in B*).

IV.

1.

625 1 HOCINE EST CREDIBILE AVT MEMORABILE haec scae-
 na accusationem tenet, quod Pamphilus non seruauerit
 fidem, quippe qui dixerit sese eandem quam amabat Cha- 10
 rinus uxorem non esse ducturum *et constituerit nuptias*
futuras. sed huic accusationi respondit Pamphilus se po-
 tius esse deceptum neque quod fecerit hoc fecisse propria
 uoluntate, ut uenialis status sit. accusatio igitur gene- 15
 raliter coepit, quod multi homines mali de incommodis
 alterius gaudeant. et hoc accusatoris semper est genera-
 litate proposita ad speciem crimen adiungere, ut est illud
 (*Cicero, divin. in Caecil. 9, 27*) 'nihil enim est <***>
 uitae reposeere eum, qui non possit suae reddere', deinde
 subiungitur species de Caecilio 'hic ego, Caecili, de te 20
 <plura> non dicam'. ita et hic subiungitur species de
 Pamphilo, quod ipse de malis alterius uideatur gaudere.*

*[22] et est sensus: numquid credi potest, quod sit alicui

1 quam — eligerent *om. L* | grauiori α || 3 MIHI *om. L* α (*recte?*) | ME *om. F* | HAVD] habui *L* | periculis α | nam im-
 posito *LF* || 4 unde α || 8 commemorabile *L* || 10 quippe *om. α* |
 dixerat *LF* α | sese] esse *L*, et se *F*, se α | eam quam — Cha-
 rinus *post* ducturum, non esse *ante* uxorem α || 16 et hoc *om. L* || 19
 resposcere *codd.* || 22 de *om. β* | malo α, mali β | gau-
 dere *om. β*